

Lang leve de samenleving

'Big Society' als importproduct voor Vlaanderen?

JAN STEYAERT EN ALETTA WINSEMIUS

'Big Society wekt keer op keer de suggestie dat burgers die de steun van de verzorgingsstaat nodig hebben in essentie profiteurs zijn en hun situatie aan zichzelf te danken hebben.'

De ontwikkelingen in de Nederlandse sociale sector hebben in vorige nummers van Alert al aandacht gekregen (Steyaert, 2006; Vlaar & Steenbergen, 2011). Met name de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en recenter de aanvulling daarop van Welzijn Nieuwe Stijl gaven daartoe aanleiding. We vroegen ons ook expliciet af of het hier ging om een beleidsutopie in de betekenis van een mooi aanlokkelijk toekomstbeeld, of in de betekenis van een naïef droombeeld dat gedoemd is te mislukken (Steyaert & Winsemius, 2010). Nederland is niet het enige buurland waar de sociale sector een combinatie van zowel zware besparingen als een grondige inhoudelijke heroriëntering over zich heen krijgt. Ook in Groot-Brittannië woedt er een beleidsorkaan door het land. In deze bijdrage beschrijven we de inhoud van die besparingen en inhoudelijk heroriëntering, benoemen we de reacties in Groot-Brittannië op deze ontwikkelingen en vragen ons af of Vlaanderen moet nadenken over import van deze veranderingen. In een 'spiegelartikel' in het novembernummer van TSS Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken doen we hetzelfde vanuit Nederlands perspectief.

WAT IS BIG SOCIETY?

Big Society is een toonaangevend beleidsprogramma van de huidige conservatief-liberale coalitie-regering in Groot-Brittannië. Eerste minister David Cameron zelf is de vaandeldrager. De kern bestaat uit het versterken van de rol van de samenleving en burgers ten opzichte van de staat en de private sector. Big Society werd op 19 juli 2010 door David Cameron gelanceerd in een toespraak voor de Liverpool Hope University. Al enige tijd vóór zijn aantreden als regeringsleider, op 10 november 2009, sprak Cameron er al over in zijn Hugo Young Lecture. Het programma beoogt de versterking van het eigen initiatief van burgers en hun sociale verbanden, de hervorming van publieke dienstverlening en het versterken van de eigen kracht van lokale netwerken (community empowerment). Big Society plaatst burgers en hun verbanden in het hart van de samenwerkingsrelatie tussen de publieke, private -en sociale (vrijwillige) sector. Na jaren waarin de Labour-regering de nadruk legde op 'anti-social behaviour' komt er een conservatieve regering met grote focus op 'pro-social behaviour'.

HET WAAROM

In zijn Hugo Young lezing gaat Cameron in op de aanleiding voor dit nieuwe programma. Hij signaleert drie problemen die volgens hem nauw met elkaar samenhangen: de omvang van het overheids-

apparaat, inkomensverschillen en armoede. De opkomst van de welvaartsstaat na de Tweede Wereldoorlog leidde in eerste instantie tot afname van armoede en verkleining van inkomensverschillen. De afgelopen vijftien jaar is de omvang van de overheidsuitgaven in Groot-Brittannië volgens Cameron sterk gestegen: van 38,2% van het bruto nationaal product in 1997 tot (verwacht) meer dan 50% in 2011. Heeft dit geleid tot minder armoede en verdere beperking van de inkomensverschillen? Nee, zegt Cameron, de inkomensverschillen zijn nog nooit zo groot geweest en de afgelopen tien jaar is het aantal mensen dat in ernstige armoede leeft sterk gestegen. De jeugdwerkloosheid is toegenomen tot een miljoen werkloze jongeren tussen de 16 en 24.

Wetenschappers als Jo Blanden wijzen er op dat de sociale mobiliteit al enkele decennia is gestagneerd en zelfs daalt. Hoger onderwijs is daarin belangrijk, het zijn nog steeds overwegend jongeren uit de hogere sociaal-economische groepen die naar de universiteit gaan. Wilkinson en Pickett vullen dit aan door te wijzen op de negatieve maatschappelijke effecten van sociale ongelijkheden: landen met een hogere sociale ongelijkheid scoren slechter op allerlei indicatoren van leefbaarheid en ook de rijkere burgers in die landen zijn minder goed af dan minder rijke burgers in landen met kleinere sociale ongelijkheid (Wilkinson & Pickett, 2010; zie hierover ook het artikel van Dirk Geldof in dit nummer van Alert). Opvallend is dat deze wetenschappers data over langere termijn gebruiken dan Cameron. Die verwijst strategisch naar de afgelopen tien of vijftien jaar en legt daarmee impliciet een link tussen de zorgwekkende ontwikkelingen en het regeringsbeleid van Labour. De effecten van het beleid van zijn conservatieve voorgangers Margaret Thatcher en John Major laat hij zo buiten beeld.

FOUNDING FATHER

Het sombere beeld over de maatschappelijke situatie in Groot-Brittannië is in belangrijke mate geïnspireerd op het werk van Phillip Blond, één van de founding fathers van Big Society. Deze behoorlijke

onbekende Anglicaanse theoloog komt in de kijker te staan na een opiniebijdrage in de krant The Guardian (2008) en vooral door een artikel in het maandblad Prospect (2009). Daarin omschrijft hij progressief links als ‘intellectually dead’ en conservatief rechts als geen enkel alternatief biedend: ‘the Conservatives have failed to develop an alternative political economy that explains the crisis, and charts a different future free of the now bankrupt orthodoxies’ (Blond, 2009). Dit was de tijd dat Gordon Brown eindelijk de plaats had ingenomen van Tony Blair, dat de wereld kreunde onder de gevolgen van de financiële en economische crisis en de uitkomst van de nakende Britse verkiezingen hoogst onzeker was. Cameron werd er als uitdager van Brown van beschuldigd geen inhoudelijke visie te hebben, en laat Blond hem die nu op een presenteerblad aanbieden! Zijn boodschap: de conservatieven moeten teruggrijpen naar hun historische wortels en het radicaal programma herwaarderen van denkers zoals Benjamin Disraeli, Edmond Burke en William Cobbett.

Blond verwijst in zijn artikel vooral naar ideologische argumenten en de financiële crisis als reden waarom het drastisch anders moet. Conservatieven van de 21ste eeuw moeten zowel de markt als de staat intomen, en deze zo organiseren dat ze de samenleving laten open bloeien. Blond pleit voor het einde van het neoliberalisme en de komst van een radicaal conservatisme, dat meteen ook een sterk sociaal conservatisme is met aandacht voor armoede en sociale structuren in de samenleving. Zijn programma neemt ook stevig afscheid van de vorige periode waarin de conservatieven aan de macht waren in Groot-Brittannië en Margaret Thatcher in 1987 nog kon roepen: ‘there is no such thing as society’.

Volgens Phillip Blond zijn de geschetste problemen zo ernstig dat hij in navolging van het Centre for Social Justice spreekt van ‘broken Britain’. In zijn boek verwijst hij naar drie problemen die Big Society noodzakelijk maken: een economische crisis, een democratische en een sociale (Blond, 2010).

GESTAGE EROSIE

Economisch zijn de verschillen tussen arm en rijk de laatste decennia sterk gegroeid. Er is een concentratie van rijkdom bij een zeer klein deel van de bevolking, de onderste helft van de Britten beschikt over slechts 1% van de liquide middelen. De democratie heeft te leiden onder zeer sterke machtscentralisatie in Londen, een groeiende onvrede onder de bevolking over het functioneren van de overheid en een sterke afname van het vertrouwen in politici. Sociaal heeft Groot-Brittannië te kampen met een gestage erosie van sociale netwerken. Het gezin, de kerk, contact met burens, lidmaatschap van verenigingen (waaronder vakbonden en politieke partijen)... het sociale leven is volgens Blond de afgelopen drie decennia gefragmenteerd geraakt, met zeer vergaande gevolgen voor de gehele samenleving.

Blond koppelt deze 'sociale recessie' aan groeiend onderling wantrouwen, de normalisatie van sociaal gedrag, meer geweld en onveiligheid op straat, toenemend gebruik van alcohol en drugs, afhankelijkheid van sociale uitkeringen en toename van persoonlijke schulden. Hij stelt ook dat de maatschappelijke participatie van Britten sterk is afgenomen. Te weinig mensen zijn actief in vrijwilligerswerk of andere vormen van actief burgerschap. We kijken liever naar de zoveelste heruitzending van 'Friends' dan tijd te nemen om echte vrienden te maken. Dit deel van zijn analyse roept sterke herinneringen op aan de analyse die Robert Putnam ruim een decennium eerder maakte over de Verenigde Staten en de erosie van sociaal kapitaal aldaar (Putnam, 2000).

We zouden David Cameron als bouwheer kunnen omschrijven die een plan adopteert van architect Philip Blond. Als derde belangrijke actor komt dan de aannemer in beeld. Dat is in dit geval Lord Nat Wei, een Britse sociaal ondernemer met Chinese achtergrond en stichter van onder meer de organisatie The Shaftesbury Partnership die de sociale

hervormingen uit het Victoriaans tijdperk wil evenaren in de 21ste eeuw. In mei 2010 wordt hij regeringsadviseur voor Big Society. Een onbetaalde functie, al krijgt hij op hetzelfde moment een adellijke titel en zo levenslang zitting in 'the house of lords'. Een jaar lang treedt hij op als actief aannemer en ambassadeur van het gedachtegoed van Big Society, en zorgt hij voor de vertaling van ideeën naar oplossingen.

Conservatieven van de 21ste eeuw moeten zowel de markt als de staat intomen, en deze zo organiseren dat ze de samenleving laten open bloeien.

REEKS OPLOSSINGEN

Phillip Blond komt ook met oplossingen. Om het land te helen moet de rol van de samenleving versterken ten opzichte van zowel die van de staat, als die van de markt. De coalitieregering volgt hem daarin met haar Big Society agenda. Die behelst drie bewegingen:

- Versterking van de eigen kracht van lokale gemeenschappen. Wijken en buurten, maar ook lokale overheden, moeten weer zeggenschap krijgen, meer mogelijkheden om beslissingen te nemen over zaken die hen direct aangaan, om vorm te geven aan hun eigen lokale gemeenschap. Van top-down naar bottom-up.
- Hervorming van de publieke dienstverlening. Vrijwilligersorganisaties, verenigingen, coöperaties en maatschappelijke ondernemers moeten de mogelijkheid krijgen om mee te dingen naar opdrachten om publieke diensten te verlenen, zodat zij (mede-)eigenaar worden van de diensten waarvan zij zelf gebruik maken.
- Het stimuleren van maatschappelijke participatie (social action). Burgers moeten gestimuleerd en in staat gesteld worden om een actievere rol in de samenleving te spelen.

Om deze bewegingen op gang te brengen en gaande te houden, worden drie instrumenten ingezet: decentralisatie (meer beslissingsbevoegdheid op het lokale niveau), transparantie (toegang tot relevante

informatie) en financiën (om de start van lokale initiatieven mogelijk te maken). Daarbij horen verschillende concrete maatregelen waaronder:

- De oprichting van Big Society Capital. Hiermee wil de regering de sociale investeringsmarkt een financiële injectie geven en frontlinieorganisaties in de sociale sector ondersteunen. Het moet een instrument worden om geldstromen te mobiliseren waarbij er niet alleen aandacht is voor economische meerwaarde, maar ook sociale vooruitgang. De bank is in juli 2011 formeel gestart. Het startkapitaal is afkomstig van slapende rekeningen bij traditionele banken (geschat op 400 miljoen pond) en een bijkomend bedrag van 200 miljoen pond van die banken. De eerste investering vond inmiddels plaats. Eén organisatie die achtergestelde jongeren voorziet van werk of opleiding kreeg 1 miljoen pond.

- Pilots voor National Citizen Service. In de zomers van 2011 en 2012 wil de regering tienduizend 16-jarigen stimuleren om actief deel te nemen aan lokale projecten in hun eigen buurt of wijk. Doel is het verhogen van zelfrespect en sociale verantwoordelijkheid bij de deelnemers en hen voorbereiden op een levenslange inzet voor de samenleving. Voor deelname aan de National Citizen Service wordt opgeroepen via Facebook. Doorlinken leidt naar enkele regionale vrijwilligersorganisaties waar jongeren actief kunnen worden. Naar aanleiding van de rellen in verschillende Britse steden worden de ambities verhoogd en zou elke afstuderende jongeren er moeten aan (kunnen) deelnemen.

- Werk en training voor vijfduidend Community Organizers. Locality, een landelijk netwerk van organisaties die door lokale gemeenschappen worden gerund, krijgt subsidie om lokale leiders, initiatieven en projecten op te sporen en te ondersteunen en om lokale gemeenschappen te versterken. De community organizers werken bij lokale community organisations, met name in achter-

standswijken. Ze bekijken met bewoners, professionals, bedrijven en ambtenaren hoe zij samen de kracht van de gemeenschap kunnen aanboren en versterken.

- Big Society Awards. Met deze prijzen wil de regering individuen, groepen of organisaties die Big Society in de praktijk brengen in de schijnwerpers zetten. Ieder kwartaal worden twaalf winnaars gekozen.

- First programma is een programma dat lokale gemeenschappen ondersteunt bij het bepalen van hun sterke punten en hun prioriteiten, om toekomstplannen te maken en meer veerkracht te krijgen.

- De oprichting van public sector mutual joint ventures. Om publieke diensten dichter bij burgers te brengen, wil de regering decentraliseren en de werknemers meer invloed geven. Op 22 juli 2011 werd bekend dat met My Civil Service Pension (MyCSP) de eerste public sector mutual joint venture een feit is. De meer dan 475 medewerkers werden mede-eigenaar van de organisatie.

IN HOOG TEMPO

Het tempo van de maatregelen is bijna niet bij te houden. Wekelijks staan er nieuwe resultaten op de Big Society website. Bovenstaande is een deel van de oogst van eind augustus 2011. Op de website is niet veel terug te vinden van de focus die Blond legt op het stimuleren van de lokale economie en van de mogelijkheden van burgers om publieke voorzieningen in eigen hand te nemen. Volgens Blond is bijvoorbeeld de Localism Bill een belangrijk instrument bij het concretiseren

In de zomers van 2011 en 2012 wil de regering tienduizend 16-jarigen stimuleren om actief deel te nemen aan lokale projecten in hun eigen buurt of wijk.

van de Big Society (www.respublica.org.uk). Met deze wet krijgen local councils en plaatselijke gemeenschappen meer controle en zeggenschap op het terrein van volkshuisvesting en ruimtelijke ordening. Het wetsvoorstel is momenteel in behandeling bij het Britse Hogerhuis.

BEZUINIGINGEN

Big Society staat echter niet alleen voor een inhoudelijke oriëntering, tegelijk wordt er ook drastisch bespaard in de overheidsuitgaven. De Britse overheid maakt snel werk van een stevige besparing op de overheidsbegroting. Niet alleen de overheid zelf krimpt (vb. de politie) maar ook publieke dienstverlening (vb. National Health Service) en de door de overheid gesubsidieerde sectoren. Voor sociale uitkeringen en de sociale sector wordt gemikt op een besparing van 18 miljard pond per jaar. De doelstelling van de besparingen is 'to step away from the brink'. Groot-Brittannië bevond zich, aldus de regering, op de rand van een diepe afgrond en moet een stap achteruit doen om een val te vermijden.

Blond spreekt in een recent artikel in de Evening Standard (2011) zijn zorgen uit over de gevolgen van de bezuinigingen voor de realisatie van Big Society. Hij vindt dat de bezuinigingen op gemeentelijke budgetten te snel zijn doorgevoerd, waardoor burgers geen tijd hebben gehad om lokale beslissingen over sluiting van bibliotheken en kindercentra aan te vechten. Noch hadden ze de tijd om gebruik te maken van het recht om deze voorzieningen in eigen hand te nemen. Ook vindt hij dat het concept van Big Society nog niet voldoende is doordacht. Het is nog niet doorgedrongen tot in de haarvaten van de ministeries voor wie het relevant is. Niet alle ministers lijken volgens Blond overtuigd van de noodzaak, van het belang van de Big Society.

NIET IEDEREEN AKKOORD

De huidige Britse regering heeft van Big Society haar vlaggenschip gemaakt en het is dan ook niet verwonderlijk dat reacties over visie en implementatie gekleurd zijn door politieke posities en gekenmerkt worden door elkaar tegensprekende woordvoerders vanuit overheid, wetenschap en samenleving. De voorstanders herhalen de waarde van de maatschappelijke analyse van Big Society en de

haalbaarheid en coherentie van de voorgestelde oplossingen. Dat bevestigende geluid is nodig omdat de implementatie van Big Society op enkele problemen stoot, situaties met nogal belangrijke symbolische waarde. Zo was Liverpool één van de pilotgebieden om het hele gedachtegoed in versneld tempo in te voeren en te evalueren. De stad trok echter begin 2011 haar medewerking in, volgens de stad om budgettaire redenen, volgens de regering als politieke zet (Labour overheerst in de gemeenteraad

Big Society staat echter niet alleen voor een inhoudelijke oriëntering, tegelijk wordt er ook drastisch bespaard in de overheidsuitgaven.

van Liverpool). Ook Big Society ambassadeur Wei moest in diezelfde periode zijn werkzaamheden inkrimpen omdat zoveel vrijwillige inzet 'incompatible with having a life' zou zijn. In mei neemt hij zelfs helemaal ontslag als regeringsadviseur.

Vanuit politiek oogpunt pijnlijke en vervelende ontwikkelingen, maar op zich vormen ze geen inhoudelijke argumenten tegen Big Society. Daarvoor moeten we ons oor te luisteren leggen bij de tegenstanders en sceptici.

EENZIJDIG

Een eerste inhoudelijke kritiek, geformuleerd door onder meer James Crabtree van het tijdschrift Prospect, is dat David Cameron en zijn regering selectief luisteren naar Philip Blond en uit zijn denken slechts de traditioneel neoliberale elementen behouden. Ook Ben Kisby wijst op de eenzijdige benadering van Cameron. Het altruïsme dat de huidige prime minister propageert betreft de 'gewone mensen' en roept niet op tot een grotere bijdrage aan de samenleving door de superrijken (Kisby, 2010). In de analyse van Blond is zeer uitdrukkelijke sprake van zowel terugtrekkende overheid als terugtrekkende markt om de vitaliteit van de samenleving meer ruimte te geven. Zo riep hij op om grote supermarkketens open te breken om kansen te geven aan lokale gemeenschappen en kleine handelsinitiatieven. De overheid en de verzorgingsstaat herstellen alleen maar achteraf wat fout loopt in de marktsector (sociale ongelijkheid): 'Welfare merely licenses an original immorality by limiting the

market’s more unacceptable social consequences’ (Blond, 2010, p. 187). Veel eenvoudiger en efficiënter dan een grote overheid zou een ‘moral market’ zijn, aldus Blond. Door bij de concretisering van Big Society eigenlijk alleen te kijken naar ‘small government’ en niet naar nieuwe organisatievormen voor de Britse economie komt Cameron toch weer dicht bij zijn conservatieve voorganger Thatcher en traditioneel neoliberalisme te staan.

ZONDER NUANCE

Een andere inhoudelijke kritiek op Big Society is dat er weinig genuanceerd gekeken wordt naar overheid, markt en samenleving. De eerste twee zijn te dominant, de laatste wordt verstikt. Dat is in tien woorden de analyse. Maar ook in de lange versie wordt nauwelijks verder gekeken naar welke delen van overheid of markt dan te dominant zijn, of waarom ze verstikkend zijn en hoe het dan anders kan. Is het zo dat die samenleving automatisch gaat groeien en bloeien zodra overheid en markt ingetoomd worden?

Onder meer John Low van de Joseph Rowntree Foundation argumenteert dat dit niet het geval is, dat overheid een kritische succesfactor is voor een vitale samenleving. Hij blikt terug op decennia van rijk gemeenschapsleven en constateert dat: ‘One of the cardinal lessons learned ... is that however good communities might be on their own, other key departments and levels of government must be involved too. Good work in neighbourhoods cannot flourish on its own, in a funding and strategy vacuum’(Low, 2011). In de wetenschappelijke literatuur staat deze discussie bekend als de ‘crowding out’ hypothese, waarbij de metafoor van een fysieke ruimte gebruikt wordt. Als in die ruimte burgers aanwezig zijn die voor elkaar zorgen (samenleving, informele zorg) en je voegt er professionals aan toe (overheid, formele zorg), dan wordt de ruimte te krap en vermindert de mate waarin burgers voor elkaar zorgen. Ondanks de populariteit van deze hypothese

Is het zo dat die samenleving automatisch gaat groeien en bloeien zodra overheid en markt ingetoomd worden?

in hedendaags sociaal beleid, bestaat er veel twijfel over de empirische houdbaarheid (over hypothese en de kritiek daarop, zie Steyaert, 2010). De alternatieve hypothese is dat een vitale samenleving een goede publieke dienstverlening nodig heeft. En daarmee wordt aangegeven dat de discussie niet moet gaan over hoeveel (of hoe weinig) publieke dienstverlening er nodig is, maar welke. Het is met andere woorden een kwalitatieve eerder dan een kwantitatieve hervorming die nodig is.

LUKT HET ZONDER OVERHEID?

Alan Weisman schreef een aantal jaar geleden een fascinerend boek over wat er met de aarde zou gebeuren als de mens uitsterft. Hoe lang zou het duren voor gebouwen overwoekerd worden, voor de Eiffeltoren omvalt, voor het laatste restje plastic verteerd is? (Weisman, 2007) Je kan je hetzelfde afvragen ten aanzien van de samenleving: hoe lang zou die overeind blijven als de overheid uitsterft? Of, iets minder dramatisch: als de overheid significant verkleint, hoe reageert de samenleving daar dan op?

Het meest beeldend is deze vraag uitgewerkt door de Britse omroep BBC in een schitterende tweedelige documentaire ‘The Street That Cut Everything’ (buiten de UK niet te zien via de iPlayer van BBC, maar eenvoudig te downloaden voor wie daar een beetje handig in is). De bewoners van één straat in Preston krijgen al het geld terug dat ze aan de overheid betalen, maar krijgen ook geen enkele publieke dienstverlening meer, uitgezonderd onderwijs en gezondheidszorg. Wat verder nog nodig is moeten ze zelf uitvoeren of op de markt inkopen. Het vervangen van de uitgevallen straatverlichting lukt nog, maar er is al enige verbazing als blijkt dat afval niet naar het recyclagecentrum gebracht kan worden. Dit is immers een vorm van gemeentelijke publieke dienstverlening. Het wordt spannend als er sprake is van overlastjongeren, en als één gezin financiële steun nodig heeft blijkt de solidariteit die we op nationaal

niveau via de verzorgingsstaat organiseren lang niet zo eenvoudig te organiseren is op straatniveau. Bovendien gaat het allemaal gepaard met ontzettend veel overleg en vergaderen, een klus die we traditioneel aan ambtenaren en verkozen politici doorschuiven. De reportage plaatst op die manier een groot vraagteken bij de veronderstelling dat minder overheid leidt tot meer samenleving.

RELLEN

Ook de recente rellen in Londen en de uitdijing daarvan naar Liverpool, Birmingham en andere Britse steden worden vanuit deze inhoudelijke kritiek genoemd. Sommigen omschrijven ze als ongeorganiseerde chaos of georganiseerde criminaliteit, maar anderen zoeken een verklaring in de recente snelle ontmanteling van jeugdwerk in achtergestelde wijken en de grote sociale ongelijkheid (Power, 2011). De doorlooptijd tussen besparingen en rellen lijkt daar te kort voor (amper een jaar)

maar het is wel exemplarisch voor een eeuwige discussie rond de preventieve effecten van de sociale sector: zet je jongerenwerk preventief in, of nadien bij overlast bewakingscamera's, politie en waterkanonnen. Loic Wacquant heeft al eerder geargumenteed naar aanleiding van vergelijkbare rellen in de banlieues van Parijs dat het terugtrekken van overheid (jeugdwerk, onderwijs, bibliotheken) en markt (winkels, tewerkstelling) uit die banlieues er de samenleving alle kansen ontnemt (Wacquant, 2007).

Als antwoord op het ontbreken van een visie op nieuwe rollen van overheid en economie introduceren Kippin en Lucas het begrip sociale productiviteit. Niet zozeer de discussie over minder of meer overheid, meer of minder samenleving is van belang, wel de vraag hoe in onderlinge samenwerking publieke doelen zo goed mogelijk gerealiseerd kunnen worden.

OVER PROFITEURS EN FRAUDEURS

Zonder volledigheid te willen suggereren, sluiten we dit lijstje inhoudelijke kritiek af met een laatste reactie. Big Society en vooral de bijhorende retoriek, wekt keer op keer de suggestie dat burgers die de steun van de verzorgingsstaat nodig hebben in essentie profiteurs zijn en hun situatie aan zichzelf te danken hebben. Zo kondigde de minister van financiën George Osborne zware besparingen aan op sociale uitkeringen met als argument dat teveel burgers het leven van leefloon als een normale levensstijl zijn gaan beschouwen: 'People who think it is a lifestyle to sit on out-of-work benefits ... that lifestyle choice is going to come to an end. The money will not be there for that lifestyle choice' (Osborne 2010).

Een consortium van zowat vijftig organisaties van burgers met beperkingen zag zich genoodzaakt deze zomer aan de alarmbel te trekken door de overheidscommunicatie die suggereert dat wie een uitkering krijgt fraudeert en profiteert.

Ze schreven deze zomer in The Observer aan Ian Duncan Smith, de minister van werk en pensioenen: 'Every time your department reveals statistics on assessments for employment and support allowance, it highlights the people whose applications failed – implying high levels of fraud and unnecessary claims.'

Op deze manier worden discussies over de verzorgingsstaat en solidariteit eenzijdig geplaatst in een individueel schuldmodel: het is de burger die fouten maakt en daarom afhankelijk is van steun. De stap is dan snel gezet naar een houding van 'eigen schuld, dikke bult'. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat na de recente rellen in Londen een ongezien populaire petitie gelanceerd werd: ontnem alle releshoppers hun rechten op sociale steun en publieke dienstverlening.

Het is de burger die fouten maakt en daarom afhankelijk is van steun. De stap is dan snel gezet naar een houding van 'eigen schuld, dikke bult'.

VRAGEN EN VERWONDERING

Het in beeld brengen van de analyse en oplossingsstrategie van Big Society roept ook bij ons vragen en verwondering op. Een eerste daarvan gaat terug naar een eerdere bijdrage in Alert waarin we de Nederlandse Wet maatschappelijke ondersteuning bekeken vanuit het concept beleidsutopie (Steyaert & Winsemius, 2010). Datzelfde concept kan betrokken worden op Big Society. Het is allemaal wervend en overtuigend opgeschreven en het wordt door Cameron, Blond en Wei aantrekkelijk gebracht. Maar hoe stevig is de empirische basis voor de kerngedachte dat samenleving verdrukt wordt door overheid en markt en die laatste moeten terugplooiën?

Deze vraag wordt in de eerste plaats gevoed door de activiteiten die het overheidsprogramma op dit moment inhoud geven. De ideeën van Big Society mogen dan nieuw zijn en aanspreken, in de uitwerking naar concrete activiteiten wordt zwaar geleund op al (langer) bestaande activiteiten. Zo is het idee van een vorm van ‘national service’ voor jongeren niet nieuw. Ook vorige Britse regeringen speelden met het idee om een soort maatschappelijke stage of sociale dienstplicht in te voeren. Met de National Citizen Service lijken ook geen nieuwe plekken voor vrijwilligerswerk door jongeren te worden gecreëerd. Het lijkt er op dat regionaal actieve vrijwilligersorganisaties zich kunnen aanmelden om vermeld te worden als plek waar jongeren terecht kunnen. Er is natuurlijk niets mis met het gebruik maken en voortborduren op bestaande activiteiten. Maar het is op zijn minst merkwaardig te noemen dat in de retoriek van Big Society zwaar gehamerd wordt op de afwezigheid van actief burgerschap, terwijl die afwezigheid blijkbaar niet zo groot is dat er geen beroep gedaan kan worden op al langer bestaande activiteiten en organisaties.

Daarmee komen we op ons tweede punt: het gebrek aan erkenning en waardering voor de grote rol die liefdadigheids- en andere vrijwilligersorganisaties nu reeds spelen in de Engelse samenleving. Van de 60 miljoen inwoners van het Verenigd Koninkrijk doet ongeveer 45% wel eens vrijwilligerswerk, meer

dan 25% zelfs eens per maand. Naar schatting zijn er 600.000 informele vrijwilligersgroepen en ruim 100.000 formele.

Tot slot vragen we ons af of Big Society geen slang is die zich in zijn eigen staart bijt. Big Society is een reactie op Big Government. Maar de oplossing die gekozen wordt is weer een landelijk programma. Niet, zoals bij de Nederlandse Wmo, kaders stellen aan gemeenten, geld en verantwoordelijkheden overhevelen en beleidsvrijheid geven. Nee, de centrale overheid houdt de teugels in handen. Geld gaat naar intermediairs en zij moeten die burgers gaan empoweren. De lokale overheid komt nauwelijks in beeld.

IETS VOOR VLAANDEREN?

In Nederland kan het gedachtegoed van Big Society al op enige belangstelling rekenen. De landelijke dagbladen publiceerden interviews met Philip Blond en hij kwam onder meer in februari 2011 een lezing houden in Amsterdam. Naar aanleiding van die lezing bejubelde Jos van der Lans zijn analyse en intellectuele diepgang. Ook in het recente essay over burgerkracht dat van der Lans samen met Nico de Boer schreef klinkt op enkele plaatsen het gedachtegoed van Philip Blond en Big Society door.

In Vlaanderen is er daarentegen nog weinig te horen over Big Society. Onze kwaliteitskranten en vakpers maken er nauwelijks melding van. In de nasleep van de verkiezingen plaatste De Standaard een klein bericht: ‘Cameron geeft macht aan het volk’ (2010), en in de context van een bespreking van de Nederlandse vertaling van werk van de Tocqueville verwijst de Leuvense socioloog Marc Hooghe er naar. Meteen geeft hij ook scherpe kritiek: ‘Het werk van de Tocqueville wordt soms gebruikt als argument om de rol van de overheid terug te dringen: als mensen kunnen samenwerken binnen het maatschappelijk middenveld, om zo samen iets op te bouwen, dan hebben we toch geen nood meer aan staatsinterventie? In werkelijkheid zie je echter dat het zo niet werkt: het is juist in die landen waar de overheid sterk aanwezig is met

infrastructuur en subsidies dat het maatschappelijk middenveld het best functioneert. Een overheid die drastisch bezuinigt, zoals in Groot-Brittannië, veroorzaakt onvermijdelijk ook minder engagement bij de bevolking. De retoriek van de Britse regering-Cameron over de noodzaak van een Big Society, waarin mensen zelf verantwoordelijkheid nemen, zal weinig veranderen aan die wetmatigheid' (Hooghe, 2011).

BART DE WEVER

Dat er slechts weinig verwijzingen zijn in de Vlaamse media naar Big Society wil niet zeggen dat het debat over de vernieuwing van de sociale sector niet leeft en het Britse denken daarover niet doorsijpelt richting Vlaanderen. Het is bekend dat Bart De Wever afgelopen maart bij David Cameron op bezoek was en dat hij een grote bewondering heeft voor Theodore Dalrymple, de Britse conservatieve denker die Philip Blond voorafging met harde kritiek op de sociale sector. En het recente boek van Patrick Janssens over een nieuw sociaal contract is natuurlijk ook een zoeken naar hoe de verzorgings-

staat toekomstbestendig maken. De aanpak van Janssens, zijn pleidooi voor hoogwaardige publieke dienstverlening in combinatie met wederkerigheid en het aanspreken van zorgbehoevende burgers op hun eigen verantwoordelijkheid, doet geen beroep op sociale verbanden maar legt de focus vooral op individuen en gezinnen. Big Society legt dan weer de focus op die sociale verbanden en niet op wat de overheid daarvoor moet blijven doen. Zowel die goede publieke dienstverlening en wederkerigheid als een hernieuwde overheid en markt die ruimte geven aan sociale verbanden zijn zinvolle en complementaire bouwstenen voor nieuw sociaal beleid. De volgende keer dat Bart de Wever bij Cameron op de thee uitgenodigd wordt, moet Patrick Janssens maar meegaan.

Jan Steyaert werkt bij Fontys Hogescholen (Eindhoven) en de Universiteit Antwerpen. Hij is lid van de redactie van ALERT en bereikbaar via j.steyaert@fontys.nl. Aletta Winsemius is senior onderzoeker bij het programma Trends en Onderzoek van MOVISIE en bereikbaar via A.Winsemius@movisie.nl.

Verwijzingen

- Blond, P. (2010), *Red Tory: how left and right have broken Britain and how we can fix it*, London, Faber and Faber.
- Blond, P. (2009), *Rise of the red Tories*, *Prospect*, 155 (28.02.2009)
- de Boer, N. & van der Lans, J. (2011), *Burgerkracht*, Den Haag, Raad voor maatschappelijke ontwikkeling.
- Hooghe, M. (2011), *Hoe werkt democratie?*, *De Standaard*, 23.04.11.
- Kisby, B. (2010), *The Big Society: power to the people?*, *The political quarterly*, 81(4), 484-491.
- Low, J. (2011), *How spending cuts are eroding good work in our communities*, York, Joseph Rowntree Foundation.
- Power N. (2011), *There is a context to London's riots that can't be ignored*, *The Guardian*, 08.08.11
- Putnam, R. (2000), *Bowling alone, the collapse and revival of civic America*, New York, Simon & Schuster.
- Steyaert, J. (2006), *De renovatie van de Nederlandse sociale sector*, *Alert*, 32(1), 84-92.
- Steyaert, J. (2010), *Formele en informele zorg, de zoektocht naar vitale coalities in Steyaert J. & Kwekkeboom R. (Eds.), Op zoek naar duurzame zorg, vitale coalities tussen formele en informele zorg*, Utrecht, MOVISIE.
- Steyaert, J. & Winsemius, A. (2010), *De mens als zorgverlener, over informele zorg en beleidsutopieën*, *Alert*, 36(4), 21-28.
- Vlaar, P. & Steenbergen, M. (2011), *Welzijn Nieuwe Stijl, de kanteling van het Nederlandse welzijnswerk*, *Alert*, 37(3), 32-40.
- Wacquant, L. (2007), *Urban outcasts: a comparative sociology of advanced marginality*, Cambridge, Polity Press.
- Weisman, A. (2007), *De wereld zonder ons*, Amsterdam, Atlas.
- Wilkinson, R. & Pickett, K. (2010), *The spirit level, why more equal societies almost always do better (with new postscript)*, London, Allen Lane.
- www.cabinetoffice.gov.uk/big-society